www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



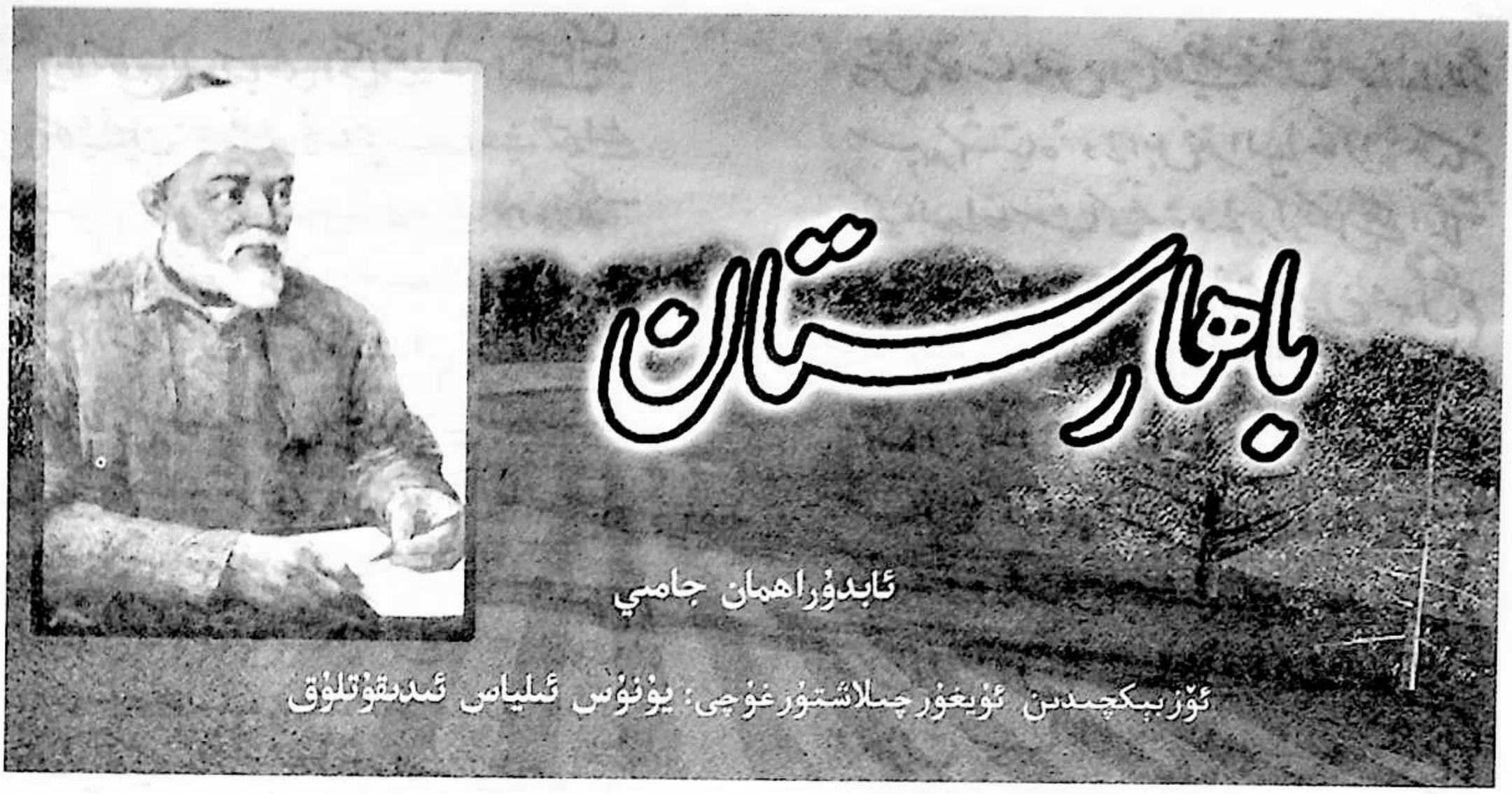


كىرىش سۆز

بۇ خۇش كۆڭۈل چېغىمىزدا قەدىرلىك ئوغۇل زىياۋۇددىن يۈسۈف... ئەرەب تىلى باشلانغۇچ قائىدىلىرىنى ۋە ئەرەب ئىلمى قائىدىلىرىنى توپلاش بىلەن شۇغۇللىنىشقا باشلىدى. مەلۇمكى، كىچىك بالىلار ۋە تەجرىبىسىز ياشلار قۇلىقىغا ناتونۇش ئاتالغۇلار ۋە تەبىئىتىگە يىراق نەرسىلەرنى ئۆگەنگەندە، يۇرىكى چۆچۈيدۇ، كۆڭلىگە قورقۇنچ توزانلىرى قونىدۇ. شۇنداق بولغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىغا مۇرۇۋۋەت، خاتىرىلىرىگە مەدەت بېرىش مەقسىتىدە بەزى - بەزىدە داڭلىق شەيخ ۋە بۈيۈك ئۈستاز مۇسلىھىددىن سەئدي شىرازىينىڭ «گۈلىستان»ىدىن:

«(گۈلىستان) ئەمەستۇر، جەننەتتىن نىشان،
پەردەگە ئورالغان نۇكتىلەر پىنھان،
خەشەك - تىكەنى ھەم ئەنبەرگەدۇر قان.
بۇلارغا رەشك ئېتەر ھۇر ئىلە غىلمان.
جەننەت دەرىۋازىسى ئۈنداكى بابلار،
شېئىرلارى دەرەختىدۇر ئېگىز، ھاسىلدار،
فەيز تولا قىسسىلەر چىن ھەۋزى كەۋسەر.
لۇتف شەبنەمىدىن ئارىغلارى بار.»

دەپ بىرنەچچە قۇر ئوقۇتار ئىدى. شۇ ئەسنادا ئېسىمگە سەئدىينىڭ تەۋەررۈك سۆزلىرىدىن شەرەپلىنىپ ۋە گۈزەل شېئىرلىرىدىن ئىلھاملىنىپ، شۇ تۇر ۋە شۇ ئۇسلۇبتا بىرنەچچە ۋەرەق ئىجاد قىلىپ، ھازىرلارغا داستان، غايىبلارغا سوۋغا قىلىش پىكرى كەلدى ۋە بۇ مەنە ئەنجامى مۇشۇ تەرىزدە ئاخىرىغا يەتتى...

سەير ئەيلە بۇ «باھارىستان»دا،
لاتافەتتىن ھەر گۈلىستاندا
كۆرۈنۈر ئۈندا گۈزەل گۈلىستانلار.
گۈللەر ياشناپ ئېسىر رەيھانلار.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



بۇ «باھارىستان» سەككىز رەۋزە (باغ)دىن تۈزۈلگەن بولۇپ، بۇ جەننەت رەۋزىلىرىنىڭ ھەربىرىدە ئۆزگىچە گۈللەر جىلۋىسى ۋە ئۆزگىچە رەيھانلار ئەتىرى بار. بۇنىڭ گۈل ـ چېچەكلىرى كۈز شامىلىدىن خازان بولماس ۋە رەيھانلىرى قىش سوغۇقىدىن سولماس.

بىرەر مەقسەت تىكەنلىرىدىن خالىي ۋە بىرەر تۆھپە ـ تەلەپ خەشەكىدىن پاك بۇ باغنى سەير قىلغۇچىلارغا بىرلا ئىلتىماس شۇكى، بۇ باغنى سەير ئېتىپ تاماشا قىلغىنىڭىزدا، بۇ چىمەننى ئۆستۈرگۈچى جىگەرى قان، دىلى ۋەيران بولغان باغۋەننى دۇئا بىلەن ياد ئېتىپ، ماختاش بىلەن شاد ئەيلىگەيسىز...

بەختلىكلەر ئىچرە ھەر كىم،
بۇ باغقا كىرسە گەر جىم،
يا يېسە يېمىشىدىن،
ھۇزۇرلانسا سايىسىدىن،
مىننەتدار بولسا ئۇنىڭدىن،
قىلسا ياخشىلىق قولىدىن،
ئەتسە ماڭا دۇئالار،
ماڭا پەقەت شۇ قالار.

* * *

بىرىنچى رەۋزە

## دەرۋىشلەر توغرىسىدا

### ھېكمەت

ھىرات پىرى ئابدۇللا ئەنسارىي[1]... ئۆز ئەسھابلىرىگە ۋەسىيەت قىلىپ: «ھەربىر پىردىن بىر سۆز ئەستىلىك قىلىلار، ئەگەر بۇ ئىش قولۇڭلاردىن كەلمىسە، ئۇلارنىڭ ئىسمىنى بولسىمۇ يادلىۋېلىڭلار، بۇنىڭدىن بەھرە ئالغايسىلەر» دەر ئىدى.

ئەي سېنىڭ نامىڭدىن يىغلىدۇ ئىشق،
نامە ـ پەيغامىڭدىن[2] يىغلىدۇ ئىشق.
كوچاڭدىن كىم ئۆتسە بولىدۇ ئاشىق،
ئىشكۇ پەنجىرەڭدىن يىغلىدۇ ئىشق.

### ھېكايەت

ئەبۇ ھاشىم سوپى دەيدۇ:

ـــ يۇرەكتىن كىبىر رەزىللىكنى يۇيۇۋېتىشكە قارىغاندا، تاغنى يىڭنە ئۇچى بىلەن ئاغدۇرماق ئاسانراق. كىبىرسىزلىك لاپىن ئۇرما، ئۇنى كۆرمەكتىن كۆرە، قاراڭغۇ تۈن چۈمۈلىنىڭ ئىزىن كۆرمەك ئاسانراق. كىبىر كىرىن ئېرىتمەكتىن ئاسان ئېرۇر شۇبھىسىز، يىڭنە بىلەن تاغنى قېزىپ ئاستىن ـ ئۈستۈن ئاغدۇرماق.

### ھېكايەت

شىبلى سارىق بولۇپ قېلىۋىدى، ئۇنى سارىڭخانىغا ئاپىرىپ قويدى. بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ ئۇنى كىشىلەر يوقلاپ باردى.

ـــ سىزلەر كىم؟ ـــ دەپ سورىدى سارىق ئۇلاردىن.

ـــ بىز سىزنىڭ دوستلىرىڭىز بولىمىز، ـــ دېيىشتى ئۇلار.

شىبلى قولىغا تاش ئېلىپ ئۇلارغا ھەيۋە قىلدى. ئۇلار قېچىپ كېتىشتى.

ـــ توختاڭلار، ئەي دەۋاگەرلەر، ـــ دېدى

① ئابدۇللا ئەنسارىي (1006 ـــ 1088) ـــ تەسەۋۋۇپنىڭ بۈيۈك شەيخى، مۇتەپەككۇر، پەيلاسوپ ۋە شائىر. كۆپىنچە ھىراتتا ياشىغانلىقى ئۈچۈن «ھىرات پىرى» دېگەن نامنى ئالغان.

② پەيغام ـــ ئۈچۈر، خەۋەر، ياخشى خەۋەر.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئۇ، ــ دوست دوستتىن قاچمايدۇ ۋە ئۇنىڭ جاپا تېشىدىن ساقلىنىشقا ئۇرۇنمايدۇ.

چىن دوستتۇر ــ دوستلۇقى ئېشىۋەرسە گەر،
دوستىدىن يامانلىق كۆرگىنىدە ھەم.
بېشىغا مىڭ جاپا تېشى ياغسىمۇ،
مېھىر ئۆيى ئۇ تاشتىن بولۇر مۇستەھكەم.

## ھېكايەت

ئەبۇلھەسەن قۇشەنجىي ئېيتقانىدى:
ــ دۇنيادا بىرەر نەرسە ھېسابىغا ياكى بىرەر نەرسە غەرىزىدە دوستلۇق بىلدۇرگەن كىشىدىنمۇ خۇنۇكرەك نەرسە يوق.

دوست ھەجرىدىن ئاشىق كۆتەر ئادالەت،
يا ۋەسل ئىشكىدە تۇرار بىر ھالەت.
دوستلۇقتىن ئۆزگە بىر مەقسىتى بولسا،
ئالەمدە بارمۇ ھېچ بۇنداق رەزالەت①.

## ھېكايەت

ئېيتۇرلاركى، ئەبۇ ئەلى دەققاق ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا شۇنداق بىر دەردكە يولۇقتى، ھەر كۈنى تاڭدا ئۆگزىگە چىقار ۋە قۇياشقا يۈزلىنىپ شۇنداق سۆزلەرنى دەر ئىدى:
ــ ئەي مەملىكەت سەرگەردانى، بۇگۈن ئۆزۈڭنى قانداق سېزۈرسەن ۋە نە جايلارنى كېزۈرسەن؟ بۇ يەردىنمۇ غەمكىنرەك يەر كۆردۈڭمۇ ۋە بۇ تائىپە ئەھۋالىنى سوردىڭمۇ؟
ئۇ تاكى قۇياش پاتقۇچە شۇنداق سۆزلەرنى سۆزلەپ تۇرار ئىدى:

سەنچە ئالەم كەزگەن بارمۇ، ئەي قۇياش،
يولدىن بىرەر سوۋغا بىزگە قىل يولداش.
بۇگۈن ئىشق يولىدا ئۇچراتتىڭ كىمنى،
دىلىدا دەرد ـ ئەلەم، كۆزلىرىدە ياش.

## ھېكايەت

شەيخ ئەبۇ سەئىد ئىبنى ئەبۇل خەيردىن②:
ــ سوپىلىق نېمە؟ ــ دەپ سورىغىنىدا، ئۇ شۇنداق جاۋاب بەردى:
ــ بېشىڭدا بارىنى چىقىرىپ تاشلا، قولۇڭدا بارىنى باشقىلارغا بېرىۋەت، باشقىلار ساڭا نېمە قىلسىمۇ چىدا.

سوپىلىقنى ئىستىسەڭ ئۆزۈڭدىن بولغىل خالاس،
چىقىپ كەتسۇن دىلىڭدىن پۈتكۈل ھاۋايۇ ھەۋەس.
قولۇڭدا ھەر نە بولسا، باشقىلار قولىغا بەر،
يۈز بالاغا بەرداش بەر، بارچىگە تەڭ قۇلاق ئاس.

## ھېكايەت

رويەم③:
ــ مەردانىلىك ــ ئۆز بۇرادەرلىرىنىڭ كەمچىلىكلىرىنى كەچۈرۈش ۋە كىشىدىن كەچۈرۈم سوراش لازىم بولمايدىغان ئىش قىلىشتۇر! ــ دەر ئىدى.

ئىككى نەرسە مەردانىلىك بولۇر بىل،
ساڭا ئېيتىمپ بېرەي بىر ـ بىر قۇلاق سال.
بىرى شۇلكىم، كەچۈرەر بىل دوستلۇرۇڭ،
خاتالىرى بولسا ھەمكىم، كۆپ قوپال.
ئىككىنچىسى ئۆزرىلىك ئىش قىلما ھېچ.
مەرد كىشىگە ئۆزرە سوراش كۆپ مەھال.

## ھېكايەت

يۈسۈف ئىبنى ھۈسەين رازىي④:
ــ ھەممە ياخشىلىق بىر ئۆيدە بولۇپ، ئۇنىڭ ئاچقۇچى تەۋازۇ ۋە كەمتەرلىكتۇر. ھەممە يامانلىقمۇ باشقا بىر ئۆيدە بولۇپ، ئۇنىڭ

① رەزالەت ــ رەزىللىك، پەسكەشلىك، يارماسلىق.
② ئەبۇ سەئىد ئىبنى ئەبۇل خەير (957 ــ 1049) ــ خوراسان سوپىلىرىنىڭ بۈيۈك شەيخى.
③ رويەم ــ ئەبۇ مۇھەممەد رويەم (ۋاپاتى 915 ـ يىلى) ــ ئىراقتا ياشىغان داڭلىق سوپى.
④ يۈسۈف ھۈسەين رازىي (ۋاپاتى 913 ـ يىلى) ــ تەسەۋۋۇپچى شەيخ.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئاچقۇچى مەنمەنلىكتۇر، — دەر ئىدى.

ياخشىلىقلار بىر خانىگە جەم،
كەمتەرلىكتۇر ئۇنىڭ كېلىتى.
يامانلىقلار باشقا خانىدە،
ئۇنى ئاچۇر مەنمەنلىك ئىتى،
ئېھتىيات قىل تېيىپ كەتمىگىل،
شۇندىن كېلۇر يۇزۇڭ ئۇيىتى.

## ھېكايەت

ئەبۇ ئەلى رۇدبارى[1] شۇنداق دېگەنىدى:
— ئەڭ تار زىندان رەقىبلەرنىڭ بىر يەردە ئولتۇرۇشىدۇر.
يار ۋەسلىنىڭ بويىدىن يوق نىشان،
ئۇ جاي ئازادىگە مىسلى زىمىستان.

ئاشىقلارغا رەقىب سۆھبىتى زىندان،
زىنداندىن تاردۇر ئۇ، زىنداندىن يامان.

## ھېكايەت

بەھاۋۇددىن نەقشىبەندىيدىن[2]:
— سىلىنىڭ جامائەلىرى قەيەرگە باشلايدۇ؟ — دەپ سورىغىنىدا، ئۇ:
— ھېچكىم جامائەدىن بىر جايغا يېتەلمەيدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

چەكمەنۇ خەسىدىن ساپا كەلمەيدۇر،
تەسىمىدە كۆپ رىيا، تەنها كەلمەيدۇر.
جامائەڭ باشلايدۇ قاياققا، دەيدۇر،
جامائەدىن ھېچ ئىش بەجا كەلمەيدۇر.
قولىدىن كېلىشچە نەرسىلەر توغرىسىدىكى

## ئىككىنچى رەۋزە
## دانالار ھېكمىتى

ھەقىقەتنى بىلىشكە ئىنتىلگەن ۋە بىلگەنلىرىدىن پەقەت لازىملىقىنى ئۆز ئىشلىرىغا رەھنەما قىلغان ھەم شۇنىلا نەپسىنىڭ مەلىكىسى دەپ بىلگەن كىشى دانىشمەن دېيىلىدۇر.

ئۆتكۈنچى نەرسىدىن كۆڭۈل ئۈزۈپ ئال،
مەڭگۈلۈك تەدبىرى بىلەن بىرگە قال.
نېمىنى بىلەلىسەڭ بىلىشكە ئىنتىل،
سوئالىرە بىلگەنلىرىڭ بىر ـ بىر ئىشقا سال.

## ھېكايەت

ئىسكەندەر رۇمىي[3] جاھانگىرلىك دەۋرىدە ھېيلە بىلەن بىر قەلئەنى ئىگىلىدى ۋە ئۇنى ۋەيران قىلىۋېتىشكە بۇيرۇدى. شۇ چاغدا ئىسكەندەرگە بىرى:
— ئۇ يەردە بىر ھەكىم بار، ئۇ تولىمۇ بىلىملىك، ھەرقانداق مۇشكۈل ئۇنىڭ ئالدىدا ئاسان، — دېدى.
ئىسكەندەر ئۇ كىشىنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. ئۇ كىشى ئىسكەندەرنىڭ ھۇزۇرىغا كەلتۈرۈلدى. كۆردىكى، چىرايى سەت، كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشقۇدەك بىر كىشى ئىكەن. ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ، دېدى:
— بۇ نېمىدېگەن سەت چىرايۇ سۆزۈن تەلەت؟ !

① ئەبۇ ئەلى رۇدبارى — تولۇق ئىسمى: ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد (ۋاپاتى 933 ـ يىلى)، تەسەۋۋۇپ شەيخى.
② بەھاۋۇددىن نەقشىبەندى مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد بەھاۋۇددىن ئەن ـ نەقشىبەند ئەل ـ بۇخارى (1318 — 1389) — داڭلىق ئالىم، نەقشىبەندىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساسچىسى.
③ ئىسكەندەر رۇمى (ئالېكساندر ماكېدونسكى؛ شەرق مەملىكەتلىرىدە «ئىسكەندەر مەقدۇنى، ئىسكەندەر زۇلقەرنەين» نامى بىلەن داڭلىق) — مىلادىيەدىن بۇرۇنقى653 — 323ـ يىللاردا ياشىغان. ئۇ شەرققە قوشۇن باشلاپ يېقىن شەرق، ئىران ۋە ئوتتۇرا ـ مەركىزى ئاسىيانى بېسىۋالغان ۋە چوڭ ئىمپېراتورلۇق تۈزگەن. ئۇ شەرق ئەدەبىياتىدا كۆپلىگەن ئەسەرلەرنىڭ قەھرىمانى بولۇپ كەتكەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



هەكىم بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ، چىقىپ كەتتى ۋە قاتتىق قاقاقلاپ كۈلۈپ، دېدى:

«تەنە قىلما خۇنۇك يۈزۈمگە قاراپ،
ئەي ئەقلۇ ئىنسابتىن خەۋەرسىز كىشى.
تەن قىندۇر، ئەمما جان ــ قىندىكى قىلىچ،
ئۆتكۈرلۈك، كەسمەكلىك قىلىچنىڭ ئىشى».

ئۇ يەنە دېدى:«كىم خەلقى بىلەن ياخشى ئۆتمىسە، ئۇنىڭ تېرىسى ئۆزى ئۈچۈن زىنداندۇر. چۈنكى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئېغىر ئاھ ـ ۋاھ باردۇر، زىندان ئۇنىڭغا قارىغاندا، ئارامگاھدۇر.

ھەمىشە غەم ئۇرار دىلىن مىسلى پېچەك يېپىدەك، ھەركىمكى، بارچە بىرلەن بەتخۇلق قىلسا زاھىر. زىندان بېگىگە ئېيتىپ، زىندان قىلماق نە ھاجەت؟ ئۆز تېرىسى ئۆزىگە زىندان ئەمەسمۇ، ئاخىرا!»

ئۇ يەنە شۇنداق دېدى: «ھەسەت قىلماق ھەمىشە كۈلپەت كەلتۈرىدۇ ۋە ئۆز پەرۋەردىگارىغا نىسبەتەن خۇسۇمەت قوزغىتىدۇ. باشقىلارغا نېمىلا بەرگەن بولسا، ئىچى ئېچىشىدۇ ۋە باشقا مالىلرىنى ساقلاش غېمى بىلەن بەند بولىدۇ.

ئۆزگىلەرگە ھەسەت قىلىش ئەقىلدىن ئەمەس، ئەسلا كەتمىگەيسەن ئەقىل ـ ئىدراكتىن يىراق. خەلقتىن تەمە كۈتمە، ھەسەت ــ ئەلەم ئاساسى، تەمە قىلما، ئەلىمىڭ بولغاي بىساناق.»

دانىشمەن يەنە شۇنداق ئېيتتى: «ھېممەتلىك كىشىلەر بايلىقتىن دوستلىرى بىلەن تەڭ بەھرىمەن بولۇر. ئەقىلسىز خەسىلەر ئۆنى دۇشمەنگە قالدۇرۇپ كېتۇر».

ھەرنە كىرسە ھېممەتلىك مەرد قولىغا،
چاچار دوستلار ئايىغىغا بارچەسىن.

ئۆزى ئۆلگەچ، دۇشمەنلىرى بۆلۈشەر،
خەسىس كىشى تېرىپ يىغقاق نەرسەسىن».

يەنە ئېيتتى: «كىچىكلەرگە ھەزىلۇ ئىستىھزا ئوقۇنى ئاتماق ــ ئۇلۇغلۇق ئابرۇيىنى بىكارغا ساتماق ۋە زىللەتۇ خارلىق غۇبارىغا پاتماقتۇر.

ئەي پەسلىك لىباسىن كىيگەن ئادەمزات،
قورقمەنكى، نامىڭ بەسكەش بولغۇسى.
كىچىكلەر بىرلە سەن بولما ئەپسۇنكار،
كى ئۇلۇغلۇق نامىڭ مۇتلەق ئۆچكۇسى.

يەنە دەيمىش: «كىيىمەرسىكى قول ئاستىدىكىلەرگە مۇشت ئاتسا، ئاخىردا ئۆزى مۇشت يېگەنلەر قاتارىدا بولۇر.

بىر ياخشى سۆزۈم بار، قۇلاق سال، ئەي دىل،
قالمىش دانالاردىن مىراس تولاراق.
كىم تارتسا ئاداۋەت قىلىچىن قىندىن،
ئاداۋەت تىغىدىن بولىدۇ ھالاك».

ئىسكەندەرنىڭ قۇلاقلىرى بۇ ھېكمەت جاۋاھىرلىرىغا تولۇشى بىلەن، ئۇمۇ جاۋاھىرلارغا ئوخشاش سۆزلەرنى ئېيتتى ۋە قەلئەنى بۇزۇۋېتىش نىيىتىدىن يانىدى.

## ھېكايەت

فەرىدۇن① شەپقەت زىمىنىگە نەسىھەت ئۇرۇقىنى چاچتى، بالىسى ئۈچۈن قەغەزگە مۇنۇ سۆزلەرنى چەكتى: «ھايات ۋەرەقلىرى كىشى ئەملىنىڭ سەھىپىلىرىدۇر. ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى ئىشلار پۈتۈلىدۇ».

زامان سەھىپىلىرى ــ ئىنسان ئۆمرى دەپتىرى، شۇنداىمن سۆزنى ئېيتمىش ئويغا پاتقان بىر دانا. كىمكى بۇ پاك كىتابتا ياخشى ئىشلىرى بىلەن

① فەرىدۇن ــ فىردەۋسىينىڭ «شاھنامە» داستانىدىكى قەھرىمانلاردىن بىرى، جەمشىدنىڭ ئوغلى، ئادالەتلىك شاھ ئوبرازى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى



ياخشى نامىن قالدۇرسا، شۇنىڭ بەختىدۇر ئەلا.

## ھېكمەت

ھەكىملەردىن بىرى ئېيتۇرلەركى: «ھېكمەتتىن قىرىق دەپتەر يازدىم، ئەمما ئۇلاردىن نەپ كۆرمىدىم. ئۇلاردىن قىرىق كەلىمىنى ئىختىيار قىلدىم، ئەمما بۇلارنىڭمۇ پايدا ـ مەنپەئىتىنى بىلمىدىم. ئۇلاردىن تۆت سۆز تاللاپ ئالدىم ۋە ئىزدىگەن نەرسەمنى تېپىپ كۆڭلۈمگە سالدىم:

ئاۋۋىلى شۇكى، ئاياللارغا ئەرلەرگە ئىشەنگەندەك بەك ئىشىنىپ كەتمە... ئىككىنچىسى شۇكى، بايلىقتىن مەغرۇرلانما، بايلىقىڭ قانچە كۆپ بولسىمۇ، ئۇنى زامان ئاخىر پايمال قىلغۇسى.

بايلىقتىن كېرىلمەك ـــ ئەقىلدىن ئەمەس،
چۈنكى ئۇ ئۆتكۈنچى بۇلۇتقا ئوخشاش.
ئۆتكۈنچى بۇلۇتتا بولسىمۇ جەۋھەر،
بەرىبىر ئۇ ئۆتكۈنچى، ئىشىنىپ بولماس.

ئۈچىنچىسى بۇدۇركى، يوشۇرۇن سىرىڭنى ھېچبىر دوستۇڭغا ئېيتما، چۈنكى دوستلۇققا دەز كېتىپ، دۈشمەنلىككە ئايلانغان ئىشلار ھاياتتا كۆپ ئۇچرايدۇ.

ئەي ئوغۇل، دۈشمەنلىرىڭدىن يوشۇرۇن بولسا سىرىڭ، ياخشىسى دوستلار ئارا ھەم سۆزلىمە، قالسۇن نىھان[1]. پەلەك تەتۇر ئايلىنىپ دۈشمەن كىشى دوست بولغانىن، دوستنىڭ دۈشمەن بولغانىن ھەم كۆرگىنىم بار كۆپ زامان.

تۆتىنچىسى شۇكى، پەقەت پايدىلىق ئىلىمنىلا ئالماق، پايدىسىز ئادەتلەردىن قاچماق ۋە پەقەت زۆرۈر نەرسىلەرگىلا قۇلاق سالماق لازىم.

ئەڭ زۆرۈر بىلىمنى تىرىشىپ ئۆگەن،
زۆرۈر بولمىغىنىن ئاختۇرۇپ يۈرمە.
زۆرۈرىنى ھاسىل قىلغىنىڭدىن كېيىن،
ئاڭا ئەمەل قىلماي ئۆمۈر ئۆتكۈزمە».

## ھېكايەت

ئىبنى مۇقەففا[2] شۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

ـــ ھىندى دانىشمەنلىرى يازغان كىتابلار يۈز تۆگىلىك يۈك بولدى. ئۇلارنىڭ پادىشاھى بۇلارنى ئازايتىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار كىتابلارنى ئىككى تۆگىلىك يۈككە كەلتۈرۈشتى. «يەنە ئازايتىلسۇن» دەپ بۇيرۇدى پادىشاھ. ئاخىر كىتابلار بارى ـ يوقى تۆت كەلىمىگە يىغىنچاقلاندى.

بىرىنچى كەلىمە خان ـ خاقانلارنى ئادالەتكە چاقىرار ئىدى.

ئەگەر خاقان ئىشى بولسا ئادالەت،
چوڭۇ كىچىك ھاياتىدا پاراغەت.
دىلى ۋەيران يىغلار بولسا كۆكسى چاك،
دېمەك ئاڭا زۇلۇم قىلغان بىر ناپاك.
گەر زامانە ئاپەتلىرى بالادۇر،
پەقەت خاقان ئادالىتى داۋادۇر.

ئىككىنچى كەلىمە ياخشىلىق قىلماق ۋە خان پەرمانلىرىنى ئورۇندىماق توغرىسىدا ئاۋامغا قىلىنغان نەسىھەت ئىدى.

خان زۇلمى ئۇرۇقىدىن خەلق ئىچرە دائىم قوزغىلاڭ،
بۇغداي ئالمىش قاي كىشى شۇدىگەرگە چېچىپ ئارپا ـ دان؟!

ئۈچىنچى كەلىمە تەن ساقلىقىنى

---

① نىھان ـــ يوشۇرۇن، پىنھان، مەخپىي.

② ئىبنى مۇقەففا ـــ ئەسلىي نامى رۇزبېھ دادا ئوغلى، «ئابدۇللا» دېگەن ئىسىمنى قوللانغان، باشقا تىللاردىن ئەرەبچىگە كۆپ ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلغان. ئۇ ئەرەب پروزچىلىقىغا ئاساس سالغۇچىلاردىن بىرى، جۈملىدىن ئۇ «كەلىلە ۋە دېمنە» كىتابىنى پەھلىۋى تىلىدىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان؛ 724 ـ يىلىدا تۇغۇلۇپ، 769 ـ يىلىدا كۈپپارلىقتا ئەيىبلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ساقلىماق، قورساق ئاچماي تۇرۇپ تائامغا قول سوزماسلىق ۋە تويماي تۇرۇپ ئۇنىمكىدىن قول تارتماق توغرىسىدۇر.

كېسەل سەۋەبىدىن ساقلان ئاۋۋالا،
تېۋىپتىن تەگمىگەي قوپال سۆز ـ بالا.
ئارتۇق تويۇپ كەتمە، يېگىن قاراپراق،
يېمە تائام توق قارنىڭغا سەن ئەسلا.

تۆتىنچى كەلمە ياتلارغا قارىماسلىق توغرىسىدا خوتۇنلارغا قىلىنغان ئۆگۈت ئىدى.

تەن مەھرەمىدىن[1] ئۆزگە بولسا ھەمكى ھۆسىندار،
سادىق ئايال قارىماس بىگانىگە بىرەر بار[2].
ئاسماندىكى ئاي بولسىمۇ ھۆسنىدە ئۇ يېگانە،
ھايالىق ئايال ھەر چاغ بىگانىگە بىگانە.

## ھېكايەت

تۆت پادىشاھدىن تۆت ھېكمەتلىك سۆز قالمىش، گويا تۆت يادىن چىققان تۆت تال ئوق كۆككە يول ئالمىش.

خۇسرەۋ ئېيتۇر: «ئېيتمىغان سۆزدىن ھېچ پۇشايمان قىلمىدىم. كۆپ سۆزلەر بارکى، ئۇلارنى ئېيتقىنىمدىن پۇشايمان يېدىم».

قەيسەر ئېيتۇر: «ئېيتىلمىغان سۆز ئۇستىدىكى قۇدرىتىم ئېيتىلغان سۆزگە قارىغاندا كۆپرەك، يەنى ئېيتمىغان سۆزۇمنى خالىغان چاغدا ئېيتىشىم مۇمكىن. ئېيتقان سۆزۇمنى بولسا قايتا يوشۇرۇش ئىمكانىم يوق».

ئاشكار قىلماق لازىم بولمىغان سۆزنى
ھوشيارلارغا سۆزلىمە ئاسان..
سۆزلىمىگىنىڭنى سۆزلەپ ئالۇرسەن،
ئېيتقاچ، قايتۇرماقتا تېپىلماس ئىمكان.

چىن خاقانى شۇ مەنىدە ئېيتۇر: «كۆپىنچە سۆزنى ئېيتماي پىنھان تۇتماقتا قارىغاندا، ئېيتىپ پۇشايمان قىلماق قىمىنراق بولۇر».

قانداق سىر بولمىسۇن كۆڭلۈڭدە پىنھان،
تېز ۋە ئاسانلىقچە ئەيلىمە بايان.
ئاشكارا ئېتىپ، سو چەكمىگىن نادامەت،
پىنھان تۇتقىل، مەيلى بولسا ئالامەت.

ھىندى پادىشاھى ئېيتۇر: «ھەر سۆزكى تىلىمدىن ئۇچتى، ھۆكۈمرانلىق ئۇنىڭغا كۆچتى. ئېيتمىغان سۆزۈمگە ئۆزۈم ھۆكۈمران، خالىغان چېغىمدا تىلمىدۇر راۋان».

دانالار قارىشىچە، ئېيتقان ـ ئېيتمىغان سۆز مەنىسى ئۇشبۇ مەسەلگە كۆچكەن:
ھەر ئىككىسى ئوقتۇر، بىرى ساداقتا،
بىرى بولسا ئەمدى كاماندىن ئۇچقان.

## ھېكايەت

ھىندى پادىشاھى باغداد خەلىپىسىگە سوۋغا ـ سالام بىلەن تېبابەت ۋە ھېكمەتتە كامالەتكە يەتكەن بىر پەيلاسوپنى ئەۋەتتى. تېۋىپ خەلىپە ئالدىدا تىك تۇرۇپ دېدى:

ـــ كەمىنە ئالىيلىرىغا پەقەت پادىشاھلارغا خاس ۋە سۇلتانلارغا يارايدىغان ئۇچ سوۋغا ئېلىپ كەلدىم.

ـــ خوش، ئۇلار نېمىدۇر؟ ـــ دېدى خەلىپە.

ـــ بىرىنچىسى ـــ بويىقتۇر، ـــ دېدى تېۋىپ، ـــ چاچنى قارايتىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بويالغان چاچ ھەرگىز رەڭگىنى يوقاتمىغاي ۋە ھېچقاچان ئاقارمىغاي. ئىككىنچىسى ـــ بىر مەجۇندۇركى، ئۇنى يۇتۇپ ھەرقانچە كۆپ غىزا يېيىلسىمۇ ئاشقازانغا ئېغىرلىق چۈشمىگەي ۋە مىجەز بۇزۇلمىغاي؛ ئۈچىنچىسى ـــ بەلنى

① بۇ يەردە ئايال كىشىگە نىسبەتەن يات ئەر، دېمەكچى.
② بار ـــ قېتىم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



قۇۋۇەتلەندۈرىدىغان، مەنىنى كۈپەيتىپ، شەۋقنى ئارتتۇرىدىغان دورا. ئۇنى ئىچكەن كىشى خوتۇنلار بىلەن تەكرار تۆشەككە كىرىشىمۇ، قۇۋۇتى كەمەيمىگەي، كۆز نۇرى زەئىپلەشمىگەي.

خەلىپە بىردەم ئويلىنىپ، شۇنداق دەيدى:

— مەن سېنى داناراق، ئەقلىكنى ئۇنىكدىنمۇ ئەلاراق، دەپ ئويلىغانىدىم. سەن ئېيتقان بويىاق مەغرۇرلۇق سەرمايىسى ۋە پىسقۇ پۇجۇر دەسمايىسىدۇر. چاچنىك قارىلىقى قاراكۆلۈكنىك، ئاقلىقى بولسا يورۇقلۇقنىك بەلگىسى ئەمەسمۇ؟ پەقەت نادانلارلا يورۇقلۇقنى قاراكۆلۈققا ئالماشتۇرغۇسىدۇر.

ئاق چېچىنى قارا رەڭدە بويىاش بىلەن بىر ئەخمەق، ياشانغاندا ياشلىقنىك ئارزۇسىنى قىلسا، دەك: قۇش بىلەن شىكار قىلغان دانا ـ ئاقىل بىلۈركى، ئاق قارچىغا بىلەن ھېچ قارا قاغا بولماس تەك.

ئىككىنچى سوۋغاك مەجۇن توغرىسىدا شۇنى بىلىپ قويكى، مەن تاماقتىن لەززەتلىنىدىغان تويمۇغۇرلاردىن ئەمەسمەن ۋە تاماقنى ئېھتىياجدىن ئارتۇق يېمەسمەن. غىزانى كۆپ يېيىشتىنمۇ ئازابلىق ئىش بارمۇ؟ غىزانى جىق يېگەن كىشى جايغا تېز ـ تېز قاتراپ، كۆرۈشنى خالىمايدىغان نەرسىلەرنى كۆرۈشكە، قۇلاقنا ياقمايدىغان قوپال ئاۋازلارنى تىڭشاشقا، بۇرۇنغا ياقمايدىغان ھىدلارنى ھىدلاشقا مەجبۇر بولىدۇ. ئۇنداق جايغا تېز ـ تېز قاتراشتىنمۇ يېقىمسىز ئىش بارمىدۇ؟

بىلىملىكلەر: «ئاچلىق — كېسەللىكتۇر، لايقىدا يەپ ـ ئىچمەك ئۇنىڭ داۋاسىدۇر» دېگەنغۇ. دەردكە داۋا بولۇشنىك ئورنىغا كېسەلنىك ئېغىرلىشىشىغا يارەملەشكەن كىشىدىنمۇ نادانراق ئادەم بارمۇ؟!

خوجا ساقلار ئىشتىھاسىن، ساقلىقىنى سېلىپ يولغا. ئىلغىماس ئىسسىق ـ سوغۇق دەپ، ئاز ـ ئاز يېيىۋر كېرەك بولسا.

ئەمدى ئاياللار بىلەن بولغان ئالاقىنى كۆچەيتىدىغان دوراڭغا كەلسەك، ئاياللار بىلەن كۆپ ئالاقە قىلماق ئەقىلسىزلىقنىك بېشارىتىدۇر. ئەگەر خەلىپە... قانداقتۇر بىر قىز ئالدىدا تىز چۆكۈپ، ئۇنىڭغا تولا ھېرىس قىلسا، يالغان ـ ياۋىداق ماختاش سۆزلىرىنى ئېيتقىلى تۇرسا، ئۇنى دانا دېگىلى بولامدۇ؟!

ئەي دانالىق دەۋاسى قىلغان، شەھۋەتتىن بولما تىترەك، سارالىقلىقنىك زەنجىرىدۇر بۇزۇق خوتۇن چاچ ئۆرۈمى. تىزلىنىپ ئالدىدا قىلساڭ بەتقىلىقنى ئاشكارا، بۇ ئەقىل ـ ئىدراكسىزلىقتۇر ھەم سارالىق بېشارىتى.

## ھېكايەت

كىسرانىك[1] سورۇنىغا بىلىمدانلاردىن ئۈچ كىشى — رۇم پەيلاسوپى، ھىندى ھەكىمى ۋە بۇزۇرجمېھر[2] يىغىلغانىدى. سۆھبەت «دۇنيادا ئەڭ ياماڭ نەرسە نېمە؟» دېگەن مەسىلىگە كەلگەندە، رۇم ئالىمى دېدى:

— قېرىلىق ۋە ئاجىزلىق، يوقسۇللۇق ۋە قاششاقلىق.

— كېسەللىك ۋە نادامەت، — دېدى ھىندى دانىشمىنى.

— ئەجەل يېقىنلىشىپ، پۈتكۈل ئىشلاردىن يىراقلىشىش، — دېدى بۇزۇرجمېھر.

ئۇنىڭ بۇ سۆزىگە ھەممەيلەن قوشۇلدى.

كىسرا سارىيىغا دانالار كېلىپ،

① كىسرا — خۇسرەۋ I ئەنۇشىرۋان ساسانىيلار سۇلالىسىگە مەنسۇپ ئىران شاھلىرىدىن (531 — 579). ئەنۇشىرۋان تارىخىي شەخس بولسىمۇ، كې-يىنچە شەرق خەلقلىرى بەدىئىي ئىجادىدا كەڭ تارقالغان ئادالەتلىك شاھ تىمسالىغا ئايلانغان.

② بۇزۇرجمېھر — بۇزۇرگمېھر — خۇسرەۋ I ئەنۇشىرۋاننىڭ ئېپسانىۋى ۋەزىرى، شەرق ئەدەبىياتىدا ئالىم تىمسالىدا كەڭ تارقالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



«پالاكەت نېمە؟» دەپ قۇرۇشتى سۆھبەت
«غەم مەۋجىنىڭ ئەڭ زور دولقۇنى نېمە؟»
جاۋابىنى ئىزدەپ، سوريدى ھېكمەت.
«بىتابلىق ۋە قايغۇ» دېدى بىرەيلەن:
«قېرىلىقتىكى يوقلۇق، ئاچلىق، بىتاقەت.»
ئۇچىنچىسى دېدى: «ئاياۋسىز ئەجەل،
دۇنيا ئىشلىرىدىن ئاجرىتۇر سائەت».
ئۇنىڭ سۆزى بولدى ھەممىگە مەقبۇل،
يوق دېيىشتى بۇندىن ئېغىر پالاكەت.

### ھېكمەت

بىر دانىشمەندىن:
— كىشى قانداق چاغدا تاماققا ئالدىرايدۇ؟ — دەپ سورىغانىكەن، ئۇ:
— بەدۆلەت ئاچ قېلىپ، ئىچى ئېچىشقاندا، كەمبەغەل بولسا تاماققا ئېرىشكەندە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بولمىسۇن ساقلىقىم خاراب دېگەنلەر
تاماقنىڭ ئاز ـ كۆپىن لايىقىدا يەر.
باي قارنى ئاچقاندا گاھى ـ گاھىدا،
كەمبەغەل تاپقاندا يا باردا يەر.

### ھېكايەت

بىر دانىشمەن ئۆز ئوغلىغا دېدى:
— ئەتىگەندە ئاغزىڭغا بىرەر چىشلەم نان سالماي ئىشىكتىن چىقما، چۈنكى توقلۇق خۇش مۇئامىلە ۋە چوڭقۇر مۇلاھىزە ئاساسى، ئاچلىق بولسا يەڭگىلتەكلىك ۋە ئەقىلسىزلىقنىڭ سەۋەبچىسىدۇر.

روزىدىن بۇزمىغىن تەبئىتىڭنى،
خۇش مۇئامىلىلىك ئادەمزات نەقشى.

تۇتقان روزاڭ بولسا بىراۋغا ئازار،
روزىنى پۇتۇنلەي تۇتمىغان ياخشى.

### ھېكايەت

ئەگەر ئاچ بولساڭ، ھەرقانداق ئاش ـ نان كۆرسەڭ، ئۇ سېنىڭدە ئىشتىها قوزغىتىدۇ. سەن بىلەن بىللە ئولتۇرغان ئۇلپەتلىرىڭدە بولسا، سېنىڭ ئىشتىھايىڭ ساڭا قارىتا نەپرەت ئويغىتىدۇ.

قويۇق ـ سۇيۇق ھەر نەرسە تاپساڭ، ئۆيۈڭدە تويۇپ يەۋالغىنىڭ ياخشىدۇر بىشەك.
ئۆزگىلەر تائامىن ھەۋەس ئەيلىمە،
پەسلەرنىڭ بەرگىنىدىن قېچىپ كەت ئېتەك.

ئەگەر مېزبان داستىخان ئۈستىدە ئۆز نېمەتلىرىنى ھەممىدىن ئۈستۈن تۇتسا، ئۇنىڭ نېنىدىن ئۆز جىگىرىڭ ئەلا ۋە شەربىتىدىن ئۆز قېنىڭ بەجا[1].

مېزبان ئېيتمۇەرسە «نېنىم» ۋە «ئېشىم»،
ئۇنداق داستىخانغا ئۆزاتما قولۇڭ.
ئۇنىڭ قورۇمىسىدىن ئاشكۆكىڭ ياخشى،
ئۇنداقلار ئۆيىگە چۈشمىسۇن يولۇڭ.

### ھېكمەت

كىمنىڭ قولىدا مۇنۇ بەش نەرسىنىڭ تىزگىنى بولسا، ئۇنىڭ ياخشى ھاياتى كاپالەتكە ئىگە بولۇر: بىرىنچىسى — تەن ساقلىق، ئىككىنچىسى — ئامانلىق، ئۈچىنچىسى — رىزقىنىڭ موللۇقى، تۆتىنچىسى — سادىق دوست، بەشىنچىسى — پاراغەت. كىمكى شۇ بەش نەرسىدىن مەھرۇم ئېتىلگەن — خۇش ھايات

① بەجا — ماقۇل كېلىدىغان، دۇرۇس، ياخشى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئىشكى ئۇنىڭ ئۈچۈن بېكىلگەن.

خۇش هايات ئاملى بەشكە يېتىدۇ،
دانالارنىڭ بارچىسى شۇنىڭغا قىلۇر ئىشارەت.
ساقلىقۇ ئامانلىق هەم پاراۋانلىق،
ياخشى سۆھبەتداش دوست دىلغا پاراغەت

هېكمەت

ئەقىللىق كىشى زاۋال تاپىدىغان هەرقانداق نەرسىنى نېمەت هېسابىغا قوشمايدۇ ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بېرىشكە ئالدىرىمايدۇ. گەرچە ئۆمۈر ئۇزۇن بولسىمۇ، ئاخىرى ئۆلۈم بولغاچ، بۇ ئۇزۇنلۇقتىن نېمە پايدا... مەڭگۈ قالىدىغان نېمەتنى قەدىرلىسە، زامان ئاپىتىدىن ئامان قالىدۇ.

دانالار مۇنۇنى نېمەت دەپ بىلۇر،
جان ئۇندىن مەڭگۈلۈك ئالالىسا سۇرۇر①.
سەن كىرسەك گۆرگە ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرىڭ،
ئاددىي تاش مىسالى هەر يەردە قالۇر.

هېكمەت

بۇزۇرجمېهردىن:
ـــ قانداق پادىشاه پاكىزدۇر؟ ـــ دەپ سورىدى.
ـــ ئۇنىڭدىن پاكىزلار ئامانلىق، ناپاكلار يامانلىق كۆرسە، شۇ پادىشاه پاكىزدۇر، ـــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

شاه ئولكىم، خاتىرى كۆپ، روشەنۇ دانا ئېرۇر،
ياخشىغا ياخشى، يامانلارغا يامان ئادىل ئېرۇر.

هېكايەت

ئىسكەندەر بىر بىلىملىك كىشىنى شەرەپلىك ۋە يۇقىرى ئەمىلدىن ئېلىپ تاشلاپ، پەس بىر ئىشقا بەلگىلىدى. بىر كۈنى ئۇ كىشى ئىسكەندەرنىڭ هۇزۇرىغا كىرگەندە:
ـــ قانداق، يېڭى ئەمىلىڭ ياقتىمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى ئىسكەندەر.
ـــ ئالىيلىرىنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولغاي، ـــ دېدى ئۇ كىشى، ـــ ئىنسان ئەمىلى بىلەن ئەمەس، ئەمەل ئىنسان بىلەن شەرەپكە ئىگە بولۇر. هەربىر ئىشتا خۇش تەبىئەتلىك، ئادىل ۋە ئىنساپلىق بولۇش لازىم.
بۇ گەپ ئىسكەندەرگە ياقتى ۋە ئۇنى ئەسلىدىكى خىزمىتىگە قويدى.

يۇقىرى مەنسەپ ئۇستىدىمۇ هەم
ئىلىم ئاشۇرماق پىكرىن قىل هەردەم.
مەنسەپ بىلەن ئۆرلىمەس ئادەم،
مەنسەپ ئادەم بىلەن مۆھتەرەم.

هېكمەت

ئۇچ تائىپە كىشىلەرگە ئۇچ خىل ئىش يارىشىدۇ: پادىشاهلارغا ئالدىراڭغۇلۇق، دانىشمەنلەرگە مال ـ دۇنياغا هېرىسمەنلىك، بەدۆلەت كىشىلەرگە بېخىللىق.

ئۇچ ئىشنى قارىلار هەكىم قەلىمى،
ئالدىراڭغۇلۇق قىلسا كۆچلۈك پادىشاه.
خەسىس بولسا بەدۆلەت كىشى،
مال ـ دۇنياغا هېرىس قويسا دانا.

هېكمەت

هەكىملەر ئېيتۇرلاركى، ئەدلدىن جاهان ئاباداندۇر②، سىتەمدىن ئالەم ۋەيران. ئەدل

① سۇرۇر ـــ شادلىق، خۇرسەنچىلىك، قۇۋانچ.
② ئاباداندۇر ـــ ئاۋات، گۈللەنگەن، ياشنىغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



چىرىغىدىن مىڭ پەرسەڭ[1] يەر يورۇقلۇق ئالۇر،
ستەم مىڭ پەرسەڭ جايغا قارا سايە تاشلار.

ئەگەر چىقسا ئادالەتنىڭ قۇياشى،
تارالغاي ھەر تامان نۇرى ـ زىياسى.
ئەگەر زۇلۇم قىلسا زالىم، ستەمدىن
جاھان بولغاي قارا، يوق ئىنتىھاسى[2].

## ھېكايەت

ئالىي ھىممەتلىك بىر دەرۋىش شەۋكەتلىك بىر پادىشاھ بىلەن پات ـ پات كۆرۈشۈپ تۇرار ۋە يېقىملىق سۆھبەتلەر قۇرار ئىدى.

بىر كۈنى بۇ دەرۋىش پادىشاھ چىرايىدىن مالالەت ئىزلىرىنى بايقىدى، ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ، خىيالىلارغا چۆكتى. ئەمما، ئۆزىنىڭ پادىشاھ ھۇزۇرىغا پات ـ پات كېلىدىغانلىقىدىن بۆلەك سەۋەب تاپالمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پادىشاھ ھۇزۇرىغا بېرىشنى توختاتتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەت قۇرۇشتىن ئۆزىنى تارتتى.

بىر كۈنى پادىشاھ يول ئۈستىدە دەرۋىشنى ئۇچرىتىپ قالدى ۋە ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــ ئەي دەرۋىش، نە سەۋەبتۇركى، مەن بىلەن بولغان ئالاقەڭنى بۇزدۇڭ، بېرىش ـ كېلىشتىن قەدىمىڭنى ئۈزدۇڭ؟ ـــ دەرۋىش جاۋاب بەردى:

ـــ سەۋەبى شۇكى، ھۇزۇرلىرىغا بېرىپ چىرايلىرىدىن مالاللىق ئالامىتىنى كۆرگىنىمدىن، «نېمىشقا كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىڭ؟» دېگەن سوئالنى ئىشىتىشنىڭ ياخشىراق ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم.

دەرۋىشتىن ھۆكۈمدار سورىدى: «نەچۈن كەلمەيدىغا ئالدىمغا بۇنچىلىك ئۇزاق؟»

ئۇل دېدى: «(نېمىشقا كەلدىڭ؟) دېگەندىن (نېمىشقا كەلمەيدىڭ؟) دېگەن ياخشىراق!»

## ھېكايەت

تارىخ كۆرسىتۈركى، جاھان سەلتەنىتى بەش مىڭ يىل داۋامىدا كۈپپار مۇغلار[4] قولىدا بولدى ۋە دۆلەت شۇلار سۈلالىسى قولىدا تۇردى. چۈنكى، ئۇلار ئەدل كۆرسەتتى ۋە زۇلۇمنى راۋا كۆرمىدى.

## ئۈچىنچى رەۋزە

## شاھلىق ۋە ئادالەت بابىدا پادىشاھلارنىڭدانالىقى ھەققانىيەت ۋە ئادالەتتۇر. تاشقى يالتىراقلىق جالالەت[3] ئەمەس

ئۆلكىنى ساقلاشتا ئەڭ كېرەكلىكى
ئەقىل، ئىنساپ ئېرۇر، كۈپرىدىن ئەمەس.
دۇنيا تەرتىپىنى ساقلىغۇچى شاھ
دىنسىز بولسا ھەمكى، ئادىل بولسا بەس!

## ھېكمەت

پادىشاھلارنىڭ يېقىن كىشىلىرى ئۆتكۈر پىكىرلىك ھەكىملەر[5] بولۇشى، ھەرگىز ھەزىلكەش نەدىملەر[6] بولماسلىقى كېرەك. چۈنكى

① پەرسەڭ ـــ ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى، 6.24 كىلومېتىرغا تەڭ.
② ئىنتىھا ـــ سوڭ، ئاخىر، نىھايەت.
③ جالالەت (جەلالەت) ـــ بۈيۈكلۈك، ئۇلۇغلۇق، ئۇلۇغۋارلىق، شانلىق، شەرەپلىك.
④ مۇغلار ـــ قەدىمكى ئىران ئاتەشپەرەسلىرى.
⑤ ھەكىم ـــ بىلىمدان، دانىشمەن تېۋىپ، پەيلاسوپ.
⑥ نەدىم ـــ شاھ سارىيىدىكى سۆھبەتداش، خىزمەتكار، مەھرەم.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



پادىشاهلار ئالدىنقىلار ئارقىلىق يېتۈكلۈك چوققىسىغا كۆتۈرۈلۈر، كېيىنكىلەر كاساپىتىدىن پەسلىك هاڭىغا ئىتتىرىلۈر.

دانالار ئاغزىدىن تۆكۈلۈر گۆهەر،
كىم كۆكسىدىن خەزىنە قىلالمىسا ئەلا.
هېكمەت خەزىنىسى دانالار دىلى،
ئۇندىن يىراق تۇتما ئۆزۈڭنى ئەسلا.

## هېكايەت

بىر كۈنى سەھەردە مەجۇسىيلار ئىبادەتخانىسىنىڭ باشلىقى قۇبادشاه[1] بىلەن بىرگە ئاتلىق سەپەرگە چىقتى. يولدا مەجۇسىيلار باشلىقىنىڭ ئېتى شاتراقلاپ، ئارقا پۇتلىرىنى تاكى تۇياقلىرىغىچە بۇلغاپ تاشلىدى. بۇ هالدىن ئۇيىلىپ ئۇنىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى.

شۇ چاغدا قۇبادشاه ئۇنىڭدىن:

— شاه بىلەن سەپەرگە چىقىش قائىدىلىرى قانداق؟ — دەپ سوراپ قالدى.

— ئۇلاردىن بىرى، — دېدى مەجۇسىيلار باشلىقى، — ئەتىگەنده پادىشاه بىلەن ئاتلىق سەپەرگە چىقىدىغان كىشى ئېتىغا كۆك ئوت بەرمەسلىكى ۋە ئۆزىنى ئۇياتقا قويماسلىقى كېرەك.

— مانا شۇ پاراسىتىڭ ۋە ئىنچىكىلىكىڭ تۇپەيلى شۇ دەرىجىگە يېتىپسەن، — دېدى پادىشاه.

نادان تەبىئىتى بىلەن ئىش تۈتۈپ،
هەتتاكى هايۋاننى تەربىيە ئېتەر،
دانا ئۆز ئەقلىنى رەهنەما[2] ئېتىپ.

## هېكمەت

سۇلتانلارغا يېقىن كىشىلەر ئېگىز تاغقا چىققان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ. هامان بىر كۈنى سۇلتان غەزەپى زىلزىلىسى ياكى زامان سىلسىلىسى[3] ئۇلارنى تاغ جىنسىدەك ئىرغىتىپ تاشلايدۇ. هېچ شۇبهه يوقكى، ئېگىزدىن يىقىلغان قاتتىقراق يىقىلىدۇ، پەستىن چۈشكەن يۇمشاقراق.

ئېگىزدۇر شاه ئىله دوستلۇق ئايۋانى،
كۆپ ئېگىزلەپ كېتىشتىن هەزەر قىل، هەزەر.
قورقىسەن بىر كۈنى يىقىلغىنىڭدا،
يىقىلمىغىل تېخى هەممىدىن بەتتەر.

## هېكايەت

نۇشىرۋان[4] نورۇز ياكى ئارام كۈنلىرىنىڭ بىرىده مېهمان چاقىرىپتۇ. ئۇ زىياپەتتە ئولتۇرغان قېرىنداشلىرىدىن بىرىنىڭ ئالتۇن قەدەهنى قوينىغا تىقىۋالغىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ، لېكىن هېچنېمە كۆرمىگەندەك ئۈندىمەي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. زىياپەت ئاخىرلاشقاندا ساقي:

— هېچكىم چىقمىسۇن، ئالتۇن قەدەه يوقالدى، مەن هەممىڭلارنى ئاختۇرۇپ كۆرىمەن، — دەپتۇ.

ياخشىلىق يولىدىن تېيىپ كېتىدۇ، — بولدى قىل، — دەپتۇ ئۇنىڭغا

① قۇباد — قۇباد I ، ئىران ساسانىيلار دۆلىتى شاهى، 531 — 488 ـ يىللاردا هۆكۈمرانلىق قىلغان.
② رەهنەما — يولباشچى، يول كۆرسەتكۈچى.
③ سىلسىله — زەنجىر، قاتار، تىزىم؛ بۇ يەردە: كەينى ـ كەينىدىن يۈز بېرىدىغان ۋەقە ـ هادىسىلەر مەنىسىده.
④ نۇشىرۋان — 579 — 531 ـ يىللاردا هۆكۈمرانلىق قىلغان ساسانىيلار شاهى، «ئەنۇشىرۋان، نوشىن رەۋان» مۇ دېيىلىدۇ، ئادىل پادىشاه تىمسالى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى



نۇشىروۋان، — ئالغان بەرمەيدۇ، كۆرگەن ئېيتمايدۇ.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن شۇ كىشى نۇشىروۋان ھۇزۇرىغا كەپتۇ. قارىسا ئۇنىڭ ئۈستىدە يېگى كىيىم، پۇتىدا يېگى ئۆتۈك. نۇشىروۋان ئۇنىڭ كىيىملىرىنى ئىما قىلىپ:

— بۇ شۇنىڭدىنمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇ كىشى تونىنىڭ ئېتىكىنى قايرىپ، ئۆتۈكىنى كۆرسىتىپ: — بۇ ھەم شۇنىڭدىن، — دەپتۇ.

پادىشاھ كۈلۈپ تاشلاپتۇ ۋە ئۇنىڭ ھېلىقى قىلمىشىنىڭ يوقسۇزلۇق ۋە زۆرۈرەت تۈپەيلىدىن ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، ئۇنىڭغا مىڭ مىسقال ئالتۇن بېرىش توغرىسىدا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.

ئىنكار قىلما، كەرەمدىن[1] بولما مەھرۇم،
كەرەملىك شاھ گۇناھىڭدىن بولسا ئاگاھ.
ئىنكار ئېتىش گۇناھتىن ھەم ئېغىرراقتۇر،
ھەرقانچىلىك بولسا ھەمكى ئېغىر گۇناھ.

## ھېكايەت

ھەججاج[2] ئۆۋ ۋاقتىدا لەشكەرلىرىدىن يىراقلاپ كېتىپ ئېزىپ قاپتۇ. بىر تۆپىلىككە چىقىپ قارىسا، بىر بەدەۋى ئەرەب جۈلدۇر كىيىمىنى يېيىپ پىت بېقىپ ئولتۇرغان، ئەتراپىدا تۆگىلىرى ئوتلاپ يۈرۈشكەنىكەن. تۆگىلەر ھەججاجنى كۆرۈپ ئۈركۈپ كېتىپتۇ. ئەرەب بېشىنى كۆتۈرۈپ زەردە بىلەن:

— بۇ چۆلگە كۆز قاماشتۇرغۇچى كىيىم كىيىپ كەلگەن كىشىنىڭ بېشىغا خۇدانىڭ لەنىتى ياغسۇن، — دەپتۇ.

ھەججاج ھېچنېمە دېمەي، ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئەي ئەرەب، — دەپتۇ.

— ساڭا سالام قايتۇرغۇم يوق، ساڭا خۇدادىن رەھمەت ھەم بەركەت تىلىمەسمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بەدەۋى.

ھەججاج ئۇنىڭدىن سۇ سوراپتۇ:

— ئاتامدىن چۈش، سۇنى خالىساق ۋە مۆمىنلىك بىلەن ئىچكىن. خۇدا ھەققى، مەن سېنىڭ يولدىشىڭ ياكى نۆكىرىڭ ئەمەسمەن.

ھەججاج ئاتتىن چۈشۈپ سۇ ئىچىپتۇ ۋە:

— ئەي ئەرەب، ئەگ ياخشى ئادەم كىم؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سېنىڭدىن يىراق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام.

— ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب[3] توغرىسىدا پىكرىڭ قانداق؟ — يەنە سوراپتۇ ھەججاج.

— ئۇنىڭ ئالىيجانابلىقى ۋە بۈيۈكلۈكىنى تەرىپلەپ تۈگەتكىلى بولماس.

— ئابدۇل مەلىك بىننى مەرۋان[4] قانداقراق كىشى؟

ئەرەب ھېچنېمە دېمەپتۇ.

— ئەي ئەرەب، ماڭا جاۋاب بەر، — دەپتۇ ھەججاج.

— يامان ئادەم، — دەپتۇ ئەرەب.

— نېمىشقا؟

— ئۇ خاتا ئىش قىلدى ۋە شۇنىڭ كاساپىتىدىن دۇنيا مەغرىبتىن مەشرىقىچە

---

① كەرەم — ياخشىلىق، ساخاۋەت، مەرھەمەت، مۇرۇۋۋەت، ھىممەت.

② ھەججاج ئىبنى يۈسۈف — ئەرەب لەشكەر بېشى، ئىراق ھاكىمى، 661 — 714 - يىللاردا ياشىغان. پارس ئەدەبىياتىدا ئۇ زالىم ئوبرازىدا نامايان بولىدۇ، ئەمما ئۇ يەنە پاساھەتلىك سۆز قەدرىگە يەتكەن.

③ ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىپ — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسى ۋە كۈيئوغلى، تۆتىنچى خەلىپە (656— 661)، شىئەلەرنىڭ بىرىنچى ئىمامى.

④ ئابدۇل مەلىك بىننى مەرۋان — ئۇمەييە خەلىپىلىرىدىن بىرى (685 — 705)، ھەججاج ئۇنىڭ ئىراقتىكى ھاكىمى بولغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى



زۇلۇمغا تولدى.

— قانداق خاتا ئىش قىلدى؟

— ئۇ پاسىق ۋە ناپاك ھەججاجنى مۇسۇلمانلارغا ئەمىر قىلىپ تەيىنلىدى.

ھەججاج ھېچنېمە دېمەپتۇ.

شۇ چاغدا بىر قۇش قانداقتۇر بىر خىل ئاۋاز چىقىرىپ ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ.

ئەرەب ھەججاجغا قاراپ دەپتۇ:

— سەن زادى كىم بولىسەن؟

— نېمىشقا بۇ سوئالنى سوراپ قالدىڭ؟ — دەپتۇ ھەججاج جاۋاب ئورنىغا.

— ئۇچۇپ ئۆتكەن قۇش ماڭا بىر خەۋەر بەردى. بۇ يەرگە بىر قوشۇن يېقىنلىشىپ كېلىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئەمىرى سەن ئىكەنسەن... — ئەرەبنىڭ سۆزى تۈگىمەي تۇرۇپ ئەسكەرلەر يېتىپ كەپتۇ ۋە ھەججاجغا سالام بېرىپتۇ. بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەرەبنىڭ ئۆڭى ئۆچۈپ كېتىپتۇ.

ھەججاج ئۇنىمۇ بىللە ئېلىپ كېتىشكە ئەمىر قىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە ھەممەيلەن ناشتا قىلىشقا داستىخان ئەتراپىغا يىغىلغاندا، ھەججاج ئەرەبنى چاقىرتىپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئەي ئەمىر، — دەپتۇ بەدەۋى ھەججاجنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىۋېتىپ.

— مەن سېنى دورىمايمەن، ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، — دەپتۇ ھەججاج ۋە ئۇنىڭدىن سوراپتۇ.

— تاماق يەمسەن؟

— تائاملار سېنىڭكى، — دەپتۇ بەدەۋى، — ئەگەر رۇخسەت قىلساڭ يەيمەن.

— ئىجازەت، — دەپتۇ ھەججاج.

بەدەۋى داستىخاننىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ تاماققا قول سوزۇۋېتىپ دەپتۇ:

— بىسمىللا، ئىنشائاللا، تائامدىن كېيىن كېلىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى خەيرلىك بولغاي.

ھەججاج كۈلۈپ تاشلاپتۇ ۋە:

— تۈنۈگۈن مېنىڭ بېشىمدىن نېمە ئىش ئۆتكەنلىكىنى بىلدىڭمۇ؟ — دەپتۇ.

— خۇدا يارىڭ بولسۇن، تۈنۈگۈن ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن سىرنى ئاچمىغىن.

— ئەي ئەرەب، مۇنۇ ئىككى ئىتتىن بىرىنى ئىختىيار قىل، يا مېنىڭ يېنىمدا قال، مەن سېنى يېقىنلىرىم قاتارىغا قوشۇۋالاي، ياكى ئابدۇل مەلىك ئىبنى مەرۋان قېشىغا ئەۋەتەي ۋە ئۇ توغرىسىدا دېگەن سۆزلىرىڭنى يەتكۈزەي. ئۇ خالىغىنىنى قىلسۇن.

— يەنە بىر يولى بار، — دەپتۇ بەدەۋى.

— قانداق يول؟

— مېنى قويۇۋەت، ساق ـ سالامەت ئۆز مەنزىلىمگە يېتىۋالاي. سەنمۇ مېنى كۆرمە، مەنمۇ سېنى زادىلا كۆرمەي.

ھەججاج كۈلۈپ تاشلاپتۇ ۋە بەدەۋىگە مىڭ دىرھەم پۇل بېرىپ يۇرتىغا يولغا سېلىپ قويۇشقا ئەمىر قىلىپتۇ.

مەرد كىشى سۆز لۇتفى ـ خىتاب ھۆسنىدە،
زالىملارنى قايتۇرالىسا ياخشى.
كەرەمنى ئۇنتۇغان سېخىينى بولسا،
ساخاۋەت يولىغا بۇرالىسا ياخشى.

## ھېكايەت

ھۇرمۇز ئىبنى شاپۇرنىڭ[1] ۋەزىرى ئۇنىڭغا مەكتۇپ يوللاپ: «دېڭىز سودىگەرلىرى نۇرغۇن مەرۋايىت ئەكەلگەنىكەن، مەن ئۇلارنى يۇز مىڭ دىنارغا ئالىيلىرى ئۈچۈن سېتىۋالدىم. ئەمما

[1] ھۇرمۇز ئىبنى شاپۇر — ساسانىيلار پادىشاھلىرىدىن بىرى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئائىلىشىمغا قارىغاندا، شاھ بۇلارنى خالىماس ئىمىش. ئەگەر راستلا شۇنداق بولسا، ئۇ چاغدا مەرۋايىتلارنى پالان سودىگەرگە يەنە يۈز مىڭ دىنار پايدىسىغا سېتىشىم مۇمكىن» دەپتۇ.

ھورمۇز شۇنداق جاۋاب ئەۋەتىپتۇ: «ئىككى يۈز مىڭ دىنارنىڭ بىزنىڭ نەزىرىمىزدە نېمە قەدرى بولسۇن! ئەگەر بىز سودىگەرلىك قىلساق، پادىشاھلىقنى كىم قىلۇر ۋە سودىگەرلەر نېمە بىلەن مەشغۇل بولۇر؟»

پادىشاھلار شەنىگە بۇنداق ئىشلار ياراشماس،
مالۇ دۆلەت يىغاي دەپ، بولۇپ ئالسا سودىگەر.
قىلىشىدۇ نېمە ئىش ئۇ چاغ سودىگەر ئەھلى،
شاھ جاھاندا سودىنى ئۆزىگە قىلسا ھۇنەر.

## ھېكايەت

مۆمىنلەر ئەمىرى ئۆمەر[1] خەلىپىلىك قىلىۋاتقان چاغدا مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە بىر تامنى سۇۋاۋاتقاندى، بىر يەھۇدىي كېلىپ:

— بەسرە ھاكىمى مەندىن يۈز مىڭ دىنارلىق رەخت ئالغاندى، ئەمما پۇلىنى بەرمەيۋاتىدۇ، — دەپ شىكايەت قىلدى.

— قەغىزىڭ بارمۇ؟ — سورىدى ئۇنىڭدىن ئەمىر.

— يوق، — دېدى يەھۇدىي.

خەلىپە ئۆمەر يەردىن بىر ساپال پارچىسىنى ئېلىپ، ئۇنىڭغا: «سېنىڭ ئۇستۇڭدىن شىكايەت قىلغۇچىلار سانسىز، ئەمما سەندىن مەمنۇن بولغانلار تېپىلمايدۇ. يا شىكايەتتىن ئادا بول، يا ھاكىمىيەتتىن يىراق بول» دەپ يازدى ۋە ئاخىرىغا: «يازغۇچى ئۆمەر ئىبنۇل خەتتاب» دەپ قوشۇپ قويدى. ئۇنىڭغا مۆھۈرمۇ باسمىدى، ئىمزامۇ چەكمىدى. ئەمما، ئۇنىڭدا شۇنداق ئادالەتنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتى ۋە سىياسەتنىڭ ھەيۋىسى بار ئىدىكى، يەھۇدىي ئۇنى بەسرە ھاكىمىغا بەرگىنىدە، ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ يەرنى ئۆپتى ھەم ئات ئۈستىدە ئولتۇرغان يەھۇدىيغا قەرزىنى تولۇقى بىلەن تۆلىدى.

پادىشاھدا بولمىسا گەر سىياسەت،
گۇستاخلار[2] قولىدا بولۇر خارۇ زار.
چىش ـ تىرناق قالمىغان قېرى شىرنى كۆر،
چولاق تۇلكە ئاڭا بېرىدۇ ئازار.

## ھېكايەت

ھاشىمىيلار[3] ئەۋلادىدىن بولغان بىر بالا ئابرۇيلۇق بىر ئەربابقا ئەدەپسىزلىك قىلدى. بالىنىڭ تاغىسىغا شىكايەت يەتتى. تاغىسى ئۇنىڭ ئەدەپىنى بەرمەكچى بولدى.

— ئەي تاغا، — دېدى بالا، — مەن قىلمىدىغانىنى قىلىپ قويۇپتىمەن، ئەقلىم يوق ئىكەن، ئەمدى نېمە قىلغۇڭىز كەلسە، شۇنى قىلىڭ، ئەمما ئۇنتۇماڭكى، سىزنىڭ ئەقلىڭىز بار.

بىراۋ ئەخمىقانە ئىش قىلسا ساڭا،
ئالىيجانابلىق قىل، ئازارىن ئۇنۇت.
نەپس ـ ھاۋا، جاھالەت كەلمىسۇن غالىب،

① ئۆمەر — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپدىشى، دەسلەپكى تۆت خەلىپىنىڭ ئىككىنچىسى.
② گۇستاخ — ئەدەپسىز؛ يېتىرقىماس، ھېيىقماس، تەپ تارتماس (ئادەم).
③ ھاشىمىيلار — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇقى، ھاشىم ئىبنى ئەبدۇلمەنناف ئەۋلادلىرى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری



ئەقلىڭ پەرمانىغا مۇۋاپىق ئىش تۇت.

## ھېكايەت

ھەججاجغا قارشى ئىسيانچىلاردىن بىر ئايالنى تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىشتى.

ھەججاج ئايالغا گەپ قىلغاندا، ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، يەردىن كۆزىنى ئۈزمەس، سۆزلىرىگە جاۋابمۇ بەرمەس، ئەتراپىغا باقماس ۋە پەرۋامۇ قىلماس ئىدى.

ئۇ يەردە تۇرغانلاردىن بىرى ئۇ ئايالغا قاراپ:

— ئەمىر ساڭا گەپ قىلىۋاتسا، نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايسەن؟ — دېدى.

— مەن خۇدايىتائالادىن ئۇيلىمەن، — دېدى ئايال، — خۇدا نەزەر قىلمىغان كىشىگە مەن قايسى كۆزۈم بىلەن قارىغۇدەكمەن؟

باقمىغىن زالىمنىڭ يۈزىگە زىنھار،
دوزاخ ئوتىدۇر ئۇ گويا كى ئۆزى.

## ھېكايەت

ئىسكەندەردىن:

— سەن تېخى ياشلىق ۋە نەۋقىرانلىق چېغىڭدىلا قانداق قىلىپ بۇ دۆلەتنى سەلتەنەت ۋە كەڭ مەملىكەتكە ئېرىشتىڭ؟ — دەپ سورىغىنىدا، ئۇ شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن ئاداۋەت دائىرىسىنى تارايتىش ئۈچۈن، دۈشمەنلىرىمگە نىسبەتەن خۇش مۇئامىلىدە بولدۇم، دوستلۇق كۆچەيسۇن دەپ، دوستلارغا سادىق بولدۇم.

سەن ئىسكەندەر دۆلىتىنى ئارزۇلىساڭ، ياق چىراق، ياۋلىرىڭنى يار قىلغىن، دوستلىرىڭنى يېقىنراق.

## ھېكايەت

بىر كۈنى ئىسكەندەر ئۆزىنىڭ لەشكەر باشلىرى بىلەن ئولتۇرار ئىدى.

— سۇبھاناللا، خۇدا ئالىملىرىغا كاتتا سەلتەنەت بەردى، — دېدى ئۇلاردىن بىرى، — خوتۇنلىرىنىڭ سانىنى كۆپەيتكەيلا، تاكى باللىرى كۆپ بولغاي ۋە دۇنيادا نامىلىرى ئۆچمىگەي.

ئىسكەندەر ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ دېدى:

— كىشىنىڭ نامى دۇنيادا پەرزەنت بىلەن ئەمەس، خۇش خۇلقى ۋە ياخشى ئەمەللىرى بىلەن قالغۇسى. دۇنيادا نى ـ نى ئوغلانلارنى يېتىپ، خوتۇنلاردىن يېتىلگەن ئوغلان ئەمەس.

ئاتىسىغا نامەلۇمدۇر ئوغۇل قانداق بولغۇسى،
ئەقلسىزلەر توپىدىنمۇ يا ئەقللىق بىر دانە.
ئۆز قىلمىشىڭ — پەرزەنتىڭ، كامالغا يوللا شۇنى
پەرزەنت كۈتۈپ خوتۇنلار قۇلى بولمىغىن ئەسلا.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

(ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پېنسىيونېرى)